

11. Бабій Б.М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.) / АН УРСР; Сектор держави і права. / Б. М. Бабій. – К.: Видавництво АН УРСР, 1961. — 384с.
12. Україна. Статистичний справочник. – Х., 1925. – 220 с.
13. Труханова С.Л. Вплив зайнятості міського населення Поділля на тип кожного міста 20-х – початку 30-х рр. XX ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Вип.ІІІ. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг.ред.проф. П.С. Григорчука. – Вінниця, 2001.– С. 76-79
14. Україна. Статистичний щорічник. – Х.: ЦСУ УСРР, 1926. – 417 с.
15. ЦДАВО України. – Ф. 34. Вища рада народного господарства УСРР (ВРНГ УСРР) Харків (1918-1933). – Оп. 2. – Спр. 48. – 64 арк.

Mazur-Stukalskaya I.V., Voynarovsky A.V. Ukrainian provincial town of the 1920s. to unify the social structure of processes: faktorologichny analysis

The article analyzes the specifics of Ukrainian provincial towns Census 1920, according to the status in employment, tracks the performance of diverse groups and segments of the urban population, resulting in extensive social structure. It characterizes the patterns and trends of the major groups on statistical obizhchikamy. It contains faktorologichny analysis of the factors influencing the processes of social stratification of the provincial urban population 1920-1926 years.

Keywords: the provincial capital, the Soviet government, workers, nesamodiyalni, amateur, social structure, employees, nepmen, "free professions face."

Мазур-Стукальська І.В., Войнаровський А.В. Украинский губернский города 1920-х гг. в процессах унификации социальной структуры: факторологичний анализ.

Стаття аналізує специфіку українських губернських городів по переписам 1920-х років, согласно положению в заняті, отслеживає динаміку многообразных груп и слоев городского населения, что обуславливало разветвленную социальную структуру. Характеризует закономірності и тенденції основних таких груп по статистическим обизжикамы. Содержит факторологичний анализ факторов, повлиявших на процессы социальной стратификации губернского городского населения 1920-1926 гг.

Ключевые слова: губернский город, советская власть, рабочие, несамодияльни, самодетельные, социальная структура, служащие, нэпманы, «лица свободных профессий».

УДК 94(477) «1928»

В.І. Петренко, Н.М. Марценюк

МЕТОДИ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ 1928 Р. В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ БІЛЬШОВИКІВ

У статті досліджується політика «воєнного комунізму» в українському селі 1928 року: репресивні методи проти селянства в ході систематичних хлібозаготівельних кампаній, які запровадила більшовицька влада з метою реалізації виконання рішень партійних форумів щодо проведення індустріалізації та примусової суцільної колективізації сільського господарства.

Ключові слова: селянство, хлібозаготівлі, більшовицький режим, репресії, куркулі, методи, політика, індустріалізація, активісти, голод.

З поверненням більшовицької влади до політики «воєнного комунізму», у 1928 р. фактично відбулося утвердження сталінського режиму в країні, що призвело до трагічних наслідків. Аналізу подій саме 1928 року присвятили праці відомі історики, зокрема: С. Кульчицький – у монографії «Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення» [1], В. Марочко – в науковій статті «Зернова проблема та криза хлібозаготівель» [2], Л. Гриневич – у праці «Методи хлібозаготівель 1928/29 рр. по сталінському» [3], В. Васильєв – у монографії «Політичне керівництво УРСР і СРСР: динаміка відносин центр – субцентр влади (1917-1938)» [4] та ін.

Проте в історіографії ще не повністю досліджені методи продовольчих репресивних кампаній, задіяних владою у 1928 р. Автор статті ставить за мету проаналізувати методи хлібозаготівель в системі економічної політики тоталітарного режиму.

Започаткувавши згортання НЕП, більшовики вдалися до методичного посилення політичного та економічного тиску на селянство, адже індустріалізація мала здійснюватися в основному за рахунок села.

У грудні 1927 р. відбувся XV з'їзд ВКП(б), який прийняв перший п'ятирічний план розвитку на 1928-1933 рр. і проголосив курс на суцільну колективізацію сільського господарства [5, с. 11]. Ці кардинальні рішення були прийняті одночасно: виконання грандіозних індустріальних планів п'ятирічки ставало неможливим без збільшення експорту зерна за кордон і отримання іноземної валюти, технічного устаткування тощо.

Отримати необхідну кількість дешевого хліба більшовицька держава планувала у недалекій перспективі з колективних господарств. На цей же час, у зв'язку з «ножицями цін», загострення відносин між селянами-власниками та владою призвели до хлібної кризи: недовиконання завдань. До всього, більшість селянських господарств мали в обмеженій кількості лишки зерна.

Недостатня кількість експортного збіжжя призвела до постійного наростання планових завдань та ще більшого посилення репресивних заходів у ході хлібозаготівель.

Ще в період роботи з'їзду, 14 грудня 1927 р. ЦК ВКП(б) видав директиву секретарям окружних партійних комітетів, в якій вказувалося на необхідність активізації хлібозаготівель. 24 грудня 1927 р. за цією директивою з'явилася наступна, але і вона ситуації не змінила [6, арк. 7].

6 січня 1928 р. ЦК ВКП(б) надіслав на місця чергову директиву з грифом «таємно» (підписану секретарем ЦК ВКП(б) Й. Сталіним), у ній в погрозливому тоні висловлювалася вимога щодо рішучості в реалізації хлібозаготівельної політики з метою досягнення відчутного перелому. Для цього пропонувалося застосовувати жорсткі репресивні покарання до невиконавців. ЦК також попередив місцеві парторганізації, що зволікання з виконанням директиви стане причиною для зміни їхніх керівників [6, арк. 8].

Посилення хлібозаготівельних ревізій викликало серед селянства протести. Окрім хлібозаготівель, їм потрібно було виконати плани по сільгосподатку, самообкладанню, позиках на індустріалізацію, державному страхуванню, «експертному» оподаткуванню; профінансувати проведення землевпорядкування, цільові вклади в ощадкаси т.і. [7, с. 89, 90].

У доповідних ДПУ «Про настрої окремих груп села...» секретарю Вінницького окружного комітету КП(б)У за січень 1928 р. відкладалася інформація, що промови на сільських сходах набули такого змісту: «Що це таке, і податок, страховка, самообкладання, займ, чи не є це підготовкою до війни... Радянська влада з нас сім шкур дере. Все беруть та беруть, прийдеться за обріз взятися...» [8, арк. 48].

Але, незважаючи на загострення відносин між владою та селянством, більшовицьке керівництво продовжувало силову політику хлібозаготівель. У другій половині січня 1928 р. члени політбюро ЦК ВКП(б) роз'їхалися по країні, щоб прискорити подолання хлібозаготівельної кризи. Й. Сталін поїхав до Сибіру, де почав втілювати на практиці власний метод, який назвали «уральсько-сибірським» [4, с. 174]. Даний метод базувався на принципі примусового виконання хлібозаготівельних планів з використанням репресій.

Відчули на собі цей метод і подільські селяни. У листі секретаря Тульчинського окружного парткомітету Марченка до секретаря ЦК КП(б)У Кагановича від 20-го січня читаємо: «Приступивши в січні місяці до форсованого розгортання хлібозаготівель, ми одразу ж застосували ряд жорстких репресивних заходів... Було заарештовано 22 чол., осуджено 15 чол., у яких конфісковано хліб. Ці заходи ми почали проводити на свій страх і ризик, так як чіткої і ясної вказівки по лінії юстиції не було...» [9, арк. 66].

Використання репресивних методів дало можливість вже в січні 1928 р. заготовити 29 млн. пудів зерна замість запланованих 25 млн. пудів. Заготівельний план був виконаний в Україні на 116% [10, арк. 1].

У зв'язку з переходом на позаекономічні методи хлібозаготівель, розпочалася мобілізація партійного активу, за своїм характером схожа на роки громадянської війни. 28 січня окружним партійним комітетам надійшла директива Л. Кагановича, у ній наголошувалося: «ЦК вимагає негайно виділити групу відповідальних працівників, знайомих із хлібною справою (від 25 до 75 чол.), в залежності від міцності окружного активу, які повинні бути кинуті виключно на хлібозаготівельну роботу...» [6, арк. 94].

За архівними матеріалами, лише в січні-березні 1928 р. в Україні було мобілізовано близько шести тисяч окружних, міських, районних партійних працівників, яких направили в село для посилення хлібозаготівель [11, арк. 4].

Незважаючи на перевиконання січневого плану, більшовицький режим продовжував твердити про необхідність збільшення хлібозаготівельних завдань і системність реквізицій. 13 лютого партійні організації отримали директиву політбюро ЦК ВКП(б), підписану Й. Сталіним, у ній вождь наполягав на посиленні хлібозаготівель, рекомендуючи застосовувати 107 ст. Кримінального кодексу РСФСР і відповідну статтю українського кодексу – 127, які дозволяли репресії проти селянства. З метою заохочення до цієї справи бідноти, вказувалося на необхідність надання їй із конфіскованих «лишків» 25% зерна [6, арк. 121-123].

Стосовно заохочення бідноти 25% конфіскованого хліба, бюро Вінницького окружного комітету КП(б)У прийняло аналогічну постанову, в ній йшлося: «Доручити фракції Окрвиконкому дати директиву сільрадам про посилення хлібозаготівельної роботи... Підтвердити ще раз постановою бюро про залишення в селі 25% конфіскованого у куркуля хліба на потреби біднішої частини села...» [12, арк. 17].

Цій постанові, відповідно, передувала постанова ЦК КП(б)У від 17 лютого [6, арк. 143]. До речі, цей захід для більшовиків не був новим, ще в 1920 р., впроваджуючи насильницьку політику продрозкладки, від 10% до 25% зерна залишалося у волосних коморах на потреби пролетаризованих верств села. Це повинно було забезпечити підтримку сільською біднотою кампаній з вилучення хліба. У телеграмі Й. Сталіну (в Харків) В. Ленін позитивно оцінив цей захід в Україні [13, с. 636].

Отже, політика більшовицького керівництва, яка впроваджувалася в життя наприкінці 1927 – початку 1928 рр., започаткувала корінну ломку економічних відносин на селі: влада від ринкових відносин НЕПу знову повернулася до часів «воєнного комунізму», до примусової продрозкладки. Така політика базувалася на насиллі і репресіях, вона обезкровлювала українське селянство і невдовзі призведе до трагічних наслідків.

Втілюючи сталінські рішення в життя, державні силові структури, партійні і виконавчі органи влади на місцях все частіше стали застосовувати до селян, які не в змозі були виконати величезні державні побори, карально-репресивні заходи: штрафи, збільшення розмірів самообкладання, описування та конфіскацію майна, арешти, ув'язнення, депортації.

У зв'язку з цим, в доповідних записках окружних відділів ДПУ за березень 1928 р. в основному йде мова про різке погіршення життєвого рівня селян і їхню готовність до боротьби з владою. Так, у листах до червоноармійців селяни Джулинського району Тульчинського округу писали: «В цьому році за податок прямо грабують, описують все, що є в господарстві і забирають останні подушки з дому... Настільки важко, що краще вмерти. Заплатив податок – 80 р., самообкладання – 40 р., на землевпорядкування – 32 р., облігації – 20 р. і, крім того, ще держстрах, а хто їх не виконує – забирають худобу або в тюрму саджають... Прийшло 3000 облігацій, без квитка про їхній викуп ніде неможливо змолоти ні одного пуда. Люди всюди тільки і говорять – давай війну, або вертаємося до 1918 року...» [14, арк. 12].

Зважаючи на загрозу масового селянського опору, влада вдається до тактики «розділяй і володарюй». Об'єднаний пленум ЦК і ЦКК ВКП(б), який відбувся в квітні 1928 р., звільнив 35% «маломісних господарств» від сільськогосподарського податку і автоматично збільшив сільгосподаток для інших верств села [5, с. 77].

До речі, в процесі класового розшарування більшовицькою владою українського села протягом 1920-х років, кількість бідноти значно зросла і становила щонайменше 35%, а в більшості сіл Могилів-Подільського округу Поділля, в зв'язку з систематичними поборами – 72% [15 арк. 18]. На початку 1920-х років відсоток бідноти у Подільській губернії в основному становив 12-15% і не перевищував 17% [16, с. 132]. Звільнена від податків, заохочена роздачею конфіскованого в односельців хліба, люмпенізована армія бідноти в своїй більшості була готова втілювати в життя плани сталінського режиму.

На цей час, партійні рішення засвідчили – хлібозаготівельні кампанії будуть лише посилюватись. 25 квітня 1928 р. була отримана директива ЦК ВКП(б), в якій вказувалося на неухильне виконання місячних планів заготівель. Секретар ЦК КП(б)У Л. Каганович терміново продублював цю директиву на республіканському рівні, а також вказав Наркомторгу скоротити внутрішнє споживання хліба в республіці [17, арк. 59].

У результаті ще й систематичного щомісячного збільшення хлібозаготівельних планів для України (план на квітень – 15 млн. пудів, на травень – 17 млн. пудів) [18, арк. 67], неврожаю (на Поділлі вимерзло 25% озимини) [19, арк. 31], узаконення реквізицій хліба і, як уже зазначалося, скорочення його постачання для споживання – все частіше в парткомітети стали надходити повідомлення про голод в селах і містах округів.

Так, у травні 1928 р. у Вінницький окружний комітет КП(б)У надійшло зведення ДПУ «Про політстан Жмеринського участку», в якому містилася така інформація: «Хлібна криза відчувається по всьому участку залізниці і прилягаючій 15 верстовій полосі... Становище з нестачею хліба хвилює робітничі маси і службовців, всі говорять про голод... В селі Юрківка Тульчинського округу селяни настроєні проти Радянської влади і в інших селах бідняки переживають голодовку. В селах говорять, що Радянська влада грабить селян. Позабирали весь хліб і віддали за кордон...» [8, арк. 99-106].

Не дивлячись на інформації силових відомств про назрівання масового голоду, вищі партійні органи влади продовжували сталінський курс на примусове вилучення хліба, впроваджуючи щоразу нові методи реквізицій.

Наприклад, директива секретаря Вінницького окружкому КП(б)У Островського від 10 липня 1928 р. вимагала здійснювати «контрактацію зернових на корню» [20, арк. 91]. Більшовицька влада й раніше застосовувала примусову і економічно не вигідну для селянства контрактацію, змушуючи їх підписувати контракт (договір), який зобов'язував здавати державі частину зібраного урожаю. Але даний захід змушував селянина віддати урожай прямо з поля. Селян примушували підписувати кабальні умови контрактації на майбутній урожай, прирікаючи їх на голод. Закінчувалась директива застереженням райкомам, що зібраний хліб повинен надійти державі.

Все ці методи були цілеспрямованими. Влада, руйнуючи ринкові засади села в процесі примусової хлібозаготівлі, знищуючи заможні господарства, добре усвідомлювала, що тільки збідніле і голодне, доведене до відчаю селянство стане покірнішим і змушене буде вступати в колгоспи.

Таким чином, репресивна хлібозаготівельна політика на селі переслідувала мету не лише пов'язану з економічними процесами: потребами на індустріалізацію, реквізиції хліба мали і політичну складову: корінну ломку системи господарювання, проведення суцільної колективізації і як результат – отримання покірних колгоспників, налаштованих будувати разом з пролетаріатом комуністичне суспільство. Перебувати і надалі в залежності від бунтівливих «дрібнобуржуазних» виробників села сталіністи не бажали.

Про голод на Поділлі і в другій половині 1928 р. свідчить значний масив документів Державного архіву Вінницької області. У доповідних записках окружних відділів ДПУ окружкомам КП(б)У повідомлялось: «Куди дівається наш хліб. Наша худоба гине від голоду. Ми також голодуємо... Уряд вивозить хліб за кордон, а ми тут здихаємо з голоду. В Одесі грузять хліб на пароплави. Радянська влада влаштовує штучний голод. Повсюди черги голодних людей, а міліція їх розганяє... Комуністи ведуть країну до розрухи і голоду, нам, селянам, потрібно покласти цьому край. Представники райвиконкому будуть до нас їздити до тих пір, поки ми не візьмемо коси та вила і не прогонимо їх з села...» [14, арк. 65-67, 77].

Проте замість ефективної допомоги голодуючим, 29 листопада 1928 р. в окружкомі України надійшла телеграма завірена Й. Сталіним, у ній наголошувалося: «ЦК і РНК пропонує: посилити проведення всіх заходів, пов'язаних з вилученням грошей із селянських господарств. Прийняти всі міри, які б гарантували розповсюдження займу індустріалізації в селі... За всяку ціну виконати намічений план хлібозаготівель» [21, арк. 229].

Восени 1928 р. з'явилися й районні трійки сприяння хлібозаготівлям, які були наділені особливими і безмежними повноваженнями [22, с. 5]. Це був той логічний кінець, який завершився введенням «воєнно-комуністичних» методів господарювання, зокрема, проведення на селі «продрозкладки».

У цей період формування сталінської тоталітарної системи, яка не могла терпіти видимість української автономії, підходило до логічного завершення. Органи ДПУ все частіше отримували вказівки про посилення боротьби з контрреволюцією на селі. Так, у доповіді начальника Тульчинського окружного відділу ДПУ Рубінштейна від 3.12.1928 р. зазначалось: «В роботі ДПУ мається низка досягнень... Проявлена достатня увага питанню боротьби з різного роду українсько-петлюрівським елементом... Здійснена зачистка господарсько-

радянського апарату. Надалі необхідно: посилити ізоляцію і вилучення з сіл округи куркулів. Для боротьби з петлюрівщиною ДПУ слід зосередити свою увагу на колишніх петлюрівських діячах. Більше вилучати із господарських і радянських організацій ворожого елементу, який ще залишився...» [23, арк. 486].

Даний документ свідчить, що найбільшу небезпеку для більшовицької влади в Україні, у ході реалізації планів, становило національно-свідоме селянство. Не випадково ще на VIII з'їзді РКП(б) 1919 р. одна з перших дискусій стосувалася саме національного питання і його розглядали як селянське питання [24, с. 44, 76-78]. Загострювало дану проблему і те, що селянство становило переважну більшість населення, а влада, яка в національних республіках утвердилась в 1920-х роках з допомогою червоноармійських багнетів – не користувалась підтримкою.

По суті громадянська війна в країні, яка лише затихла в період НЕП, розгорілася з новою силою. Саме у 1928 р. остаточно визріло питання про переможця: відхід від ринкової економіки, продовольчі репресії спровокують широкомасштабний та стійкий опір більшовикам переважної більшості населення, особливо в аграрних регіонах України – руйнувався звичний і стабільний уклад селянського життя, закінчувалася свобода, країна перетворювалася на резервацію з голодними кріпаками.

У боротьбі з селянством влада посилювала систематичні реквізиції хліба та репресивні заходи. І, як результат, масовий голод 1928 р. став наслідком не об'єктивних причин, а державної політики: засобом політичного терору. На виголодження українського села, на знищення великої кількості селян Й. Сталін пішов цілком свідомо і вважав ці жертви у цій війні абсолютно виправданими.

Так, 10 грудня 1928 р., на вимогу ЦК ВКП(б), усім райкомам партії надходить лист ЦК КП(б)У з таким змістом: «Тяжко. Затверджені останнім пленумом ЦК ВКП(б) контрольні цифри визначають могутній поступ на шляху до індустріалізації, нічого й казати, що виконання цього завдання залежатиме від виконання плану хлібозаготівель... Нарешті, ЦК змушений сказати, що хлібозаготівельні організації не були зміцнені робітниками» [21, арк. 236-238].

Саме з цього часу приймається рішення про масове поповнення хлібозаготівельних бригад робітниками. 19 грудня надходить і відповідна директива ЦК КП(б)У, у ній констатувалося: «До всіх ОПК. ЦК намітив для досягнення перелому в хлібозаготівлях посилку на село робітників з виробництва (в тому числі позапартійних). У зв'язку з цим, ЦК пропонує негайно виділити групу класово-витриманих робітників від верстату, яку, після інструктування, надіслати на 2-3 тижні на село з тим, аби потім замінити їх новою групою робітників» [25, арк. 200].

Отже, робітничі бригади відновили свою діяльність в українському селі у 1928 р. Разом із партійним та сільським активом вони склали основу хлібозаготівельних бригад, які стали діяти постійно, реквізуюючи селянський хліб. З 1929 р., в період примусової суцільної колективізації та розкуркулення, їм було заборонено залишати села, в разі невиконання хлібозаготівельних планів [26, с. 114]. На початку 1930-х рр. влада назве їх «буксирними»; вони відіграють найбільш злочинну роль, виконуючи чергову більшовицьку місію – відбір усіх продуктів харчування.

Також наприкінці цього року влада вдається до прийняття рішень про обов'язкову здачу селянами мірчука, зокрема, партійні постанови вимагали: «Надходження мірчука триває в незадовільному стані. Млинарсько-круп'яні підприємства здачею мірчука ще й до цього часу неохоплені..., повинно бути відрахування 10% мірчука...» [23, арк. 513]. Селян, які частину зерна мололи на муку для власного споживання, відтепер змушували десятку частку віддати державі, а згодом – 20%.

У 1932 р. сталінський режим не тільки заборонить помол муки для селян, але й накаже видати обкомам партії постанови про відбір на селі жорен [27, арк. 44] та м'ясорубок [28, арк. 31, 32], мотивуючи дане рішення «розбазарюванням хліба».

Таким чином, хлібозаготівельна політика 1928 р. в Україні набула чіткого «воєнно-комуністичного» характеру. Реакція селянства на примусові методи хлібозаготівель була відверто негативною. Зруйнувавши економічні основи ринкових відносин і встановивши диктат у сфері ціноутворення, влада поставила селянство в опозицію існуючому режиму.

Селяни – переважно одноосібні виробники більшої частини хліба в країні – у відповідь розпочали «неоголошену» війну проти більшовицького аграрного курсу.

У цій боротьбі, окрім збройних виступів, широко використовувалися економічні форми опору: зменшення посівних площ, приховування хліба, залишення його після обмолоту в снопах, посів інших технічних культур тощо та такі акції, як терористичні акти, масові волинки, «баб'ячі бунти», антирадянська агітація.

Повернення до військово-феодальних методів продрозкладки призвело ще й до масового голоду в багатьох регіонах України, в тому числі і на Поділлі. Його причиною була не лише економічна політика держави, голод став засобом політичного терору більшовицької влади проти наростаючого опору селянства. Найтрагічнішим періодом репресій сталінського режиму, який оформився в тоталітарний (тоталітаризм не зміг би так глибоко вкоренитись на території СРСР, якби і надалі існував у його складі такий значний державний організм, хоч і відносно незалежний, як Україна), проти українського народу став Голодомор-геноцид 1932-1933 рр., під час якого було знищено хліборобство і зазнав величезних втрат генофонд українства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кульчицький С. В. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. – К.: Наш час, 2008. – 424 с.
2. Марочко В.І. Зернова проблема та «криза хлібозаготівель» / Голод 1932-1922 років в Україні: причини та наслідки. – К.: Наукова думка, 2003. – 888 с.
3. Гриневич Л.В. Методи хлібозаготівель 1928/29 рр. по-сталінському / Голод 1932-1922 років в Україні: причини та наслідки. – К.: Наукова думка, 2003. – 888 с.
4. Васильєв В.Ю. Політичне керівництво УРСР і СРСР: динаміка відносин центр – субцентр влади (1917-1938). – К.: Інститут історії України НАНУ, 2014. – 376 с.
5. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Т. 4. – К.: Політвидав, 1980. – 557 с.
6. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО), ф. П – 29, оп. 1, спр. 378 – 194 арк.
7. Петренко В.І. Більшовицька влада та українське селянство у 20-30-х рр. ХХ ст.: причини, технології, наслідки Голодомору-геноциду (за матеріалами Поділля). – Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. – 320 с.
8. ДАВО, ф. П – 29, оп. 1, спр. 373. – 226 арк.
9. ДАВО, ф. П – 33, оп. 1, спр. 772. – 75 арк.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 20, спр. 2778. – 92 арк.
11. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 2770. – 29 арк.
12. ДАВО, ф. П – 29, оп. 1, спр. 369. – 185 арк.
13. В. І. Ленін про Україну. – К.: Держполітвидав УСРР, 1957. – 774 с.
14. ДАВО, ф. П – 33, оп. 1, спр. 706. – 87 арк.
15. ДАВО, ф. П – 31, оп. 1, спр. 384. – 27 арк.
16. Степанчук Ю.С. Диференціація селян України щодо їх господарської спроможності в умовах Нової економічної політики. // Наукові записки: Історія. ВДПУ ім. М.М. Коцюбинського. – № 2. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2000. – С. 130-135.
17. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 2771. – 119 арк.
18. ДАВО, ф. П – 33, оп. 1, спр. 768. – 109 арк.
19. ДАВО, ф. П – 31, оп. 1, спр. 388. – 96 арк.
20. ДАВО, ф. П – 58, оп. 1, спр. 105. – 163 арк.
21. ДАВО, ф. П – 29, оп. 1, спр. 380. – 275 арк.
22. Лоскутов В.М. Историческая онтология марксизма // Марксизм и Россия. – М.: Институт философии и права, 1990. – С. 4-12.
23. ДАВО, ф. П – 33, оп. 1, спр. 672. – 520 арк.
24. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Т.2. – К.: Політвидав, 1980. – 521с.
25. ДАВО, ф. П – 33, оп. 1, спр. 675. – 209 арк.
26. Петренко В.І. Хлібозаготівельна політика більшовиків в Україні в 1929 р. // Наукові записки. Історія / ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вип. 10. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2006. – С. 108-117.
27. ДАВО, ф. П – 136, оп. 1, спр. 11. – 143 арк.
28. ДАВО, ф. П – 136, оп. 3, спр. 161. – 86 арк.

Petrenko V.I., Martsenyk N. M. Methods of grain purchases in 1928 in Ukraine in context of repressive Bolshevik policy.

The article explores the policy of «war communism» in Ukrainian villages in 1928, namely the repressive methods against peasantry during the systematic grain procurement campaigns, which were established by Bolshevik government with the aim of fulfilling the party forums tasks of industrialization and forced collectivization of agriculture.

Key words: peasantry, grain purchases, Bolshevik regime, repressions, kulaks, methods, policy, industrialization, activists, hunger.

Петренко В.И., Марценюк Н.М. Методы хлебозаготовок 1928 г. в Украине в контексте репрессивной политики большевиков

В статье исследуется политика «военного коммунизма» в украинском селе 1928 г.: репрессивные методы против крестьянства в процессе систематических хлебозаготовительных кампаний, которые внедряла большевистская власть с целью реализации исполнения решений партийных форумов относительно проведения индустриализации и принудительной сплошной коллективизации сельского хозяйства.

Ключевые слова: крестьянство, хлебозаготовки, большевистский режим, репрессии, кулаки, методы, политика, индустриализация, активисты, голод.

УДК 930.85(477)»19»:371

І.І. Ніколіна, О.М. Вознюк

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ В УСРР В 20-Х – НА ПОЧАТКУ 30-Х РР. ХХ СТ.

У статті досліджується еволюція загальноосвітньої школи для польської національності в УСРР в 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. Розкриваються складнощі, які постали перед польськими загальноосвітніми навчальними закладами в цей період.

Ключові слова: загальноосвітня школа, поляки, національні меншини, вчителі, учні, підручники, шкільні приміщення.

Розвиток української освіти в 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. пов'язаний з розвитком національних культур тих народів, що мешкали в Україні і серед них поляки, які склали одну з найбільш численних груп. Дослідження історії польської освіти дасть можливість краще осмислити процеси розвитку загальноосвітньої школи України в цілому.

Актуальність даної теми полягає в тому, що дослідження історичного минулого, урахування досвіду реформування освітньої галузі в 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. допоможе задовольнити національно-культурні інтереси національних груп на сучасному етапі. Адже, як писав М.С. Грушевський, «велике діло, щоб народ мав школу добру на своїй рідній мові – без цього не може бути він просвіченим, заможним, щасливим» [1, с. 4].

Для вивчення вказаної проблеми важливе значення мають ґрунтовне дослідження О.Войналовича [2], Т. Єременко [3], Г. Стронського [4].

Глибокий аналіз розвитку національних загальноосвітніх шкіл зроблений був М.О. Скрипником. У роботі «Перебудовними шляхами. (Проблема культурного будівництва національностей України)» він на великому фактичному матеріалі показав динаміку росту загальноосвітніх шкіл для нацменшин, зробив висновок про сприятливий вплив процесу «українізації» на становлення і розвиток національної загальноосвітньої школи в Україні. Автор також виступив із критикою, розробленою другим секретарем ЦК КП(б)У Д.З. Лебедем, теорії «боротьби двох культур», сутність якої зводилася до вирішення національного питання через злиття національних мов і поглинання їх російською [5].

Спроби проаналізувати причини «коренізації» та її вплив на розвиток загальноосвітніх закладів для національних меншостей, в тому числі і польських, був зроблений у роботі Б.В. Чирко [6].

М. Іванов досить повно висвітлив процес створення, розвитку польських шкіл в СРСР. З його монографії ми дізнаємось, які дисципліни вивчалися у цих школах [7].